

Ere Toveviserne danske eller svenske?

Af

J. Paludan.

I vore gamle Folkeviser besidde Nordens Folk et literært Fælleseje, som neppe nogen anden Nation kan opvise. Magten til i Rigdom og Ejendommelighed, og som med god Grund er Gjenstand for vor nationale Stolthed. Det er derfor intet Under, at de nordiske Lande indbyrdes kappes om Æren saavel af at være hele Visedigtningens Vugge som at være den enkelte Vises eller Visegruppes oprindelige Hjemsted. I Danmark spores denne Digtning tidligst; der er den rigest udviklet og først bleven Gjenstand for literær Interesse. Men ogsaa Norge gjør Fordring paa Prioriteten, skjøndt Viser der ere bevarede i ringere Tal og saa godt som ikke opskrevne før over Midten af vort Aarhundrede. Den første Udgiver, Præsten Landstad, vilde i de norske Viser overalt se „Originaler“ til de danske og svenske, fordi hine, der overvejende ere af mythisk og sagnagtigt Indhold, skulde bære et ældre Præg, nærmere beslægtet med oldnordisk Tradition. At denne nogensinde directe skulde have omsat sig i Viseform, benægtes dog af en anden norsk

Forsker, Prof. Gustav Storm¹⁾); derimod betragter han mange Viser som Efterdigtning efter de heroiske, romantiske og historiske Sagaer, og søger for saa vidt deres Ophav i Norge, paa Island og Færøerne.

For Sverigs Vedkommende synes man enig om, at Folkevisen der er senere og svagere udviklet end i de to andre Lande, og navnlig begynder den originale Digtning ikke før med Folkungetiden; i sidste Halvdel af det 13de Aarhundrede. Men derfor har den ligefuldt indvirket paa Broderlandenes: saaledes udvandrede de saakaldte „Klosterrovviser“, der behandle Familiebegivenheder i Folkungernes og Algotsønnernes mægtige Ætter, til Norge og især til Danmark, hvor mange af dem nu ere bevarede og paa forskjellig Maade efterdigtedes eller blandede sig med danske Traditioner. Tydeligt spores deres Eftervirkning bl. a. i Visen om Folke Lovmandssøn, der elsker Dronning Helvig og derfor af den skinsyge Konge bliver sat i Spigertønden, medens Dronningen tager sin Død af Sorg over sin Elskers Skjæbne²⁾). Det synes oprindelig at være et fremmed Sagn, bl. a. besunget i en skotsk Ballade, der er indvandret til Norden og først knyttet til Kong Magnus Ladelaas, hans Dronning Helvig og Folke, Vestgöotalagmanden Algots Søn, som ogsaa er Helten i en af Klosterrovviserne. Han bortførte nemlig 1288 sin senere Hustru Ingrid og forbrød sig derved mod Magnus Ladelaas's strenge Love om Kvindefred, hvorfor Kongen tog en grum Hævn over Algotsønnernes Slægt, hvis Medlemmer næsten alle maatte rømme Landet eller

¹⁾ Sagnkredsene om Karl den Store og Didrik af Bern. Christiania 1874.

²⁾ Sv. Grundtvig *Dann. gamle Folkeviser* III No. 178.

bleve fængslede; en af dem, Karl Algotsøn, blev endog halshugget. Vel vides der nu intet om, at Folke, før han bortførte Ingrid, skulde have elsket Dronning Helvig, eller om, at han er bleven henrettet; men det er utvivlsomt, at der ved Navnet Folke Lagmand- (Algots-) søn er tænkt paa Helten i Klosterrovsvisen og ved Dronning Helvig altsaa paa den samtidige svenske Dronning af dette Navn. Sv. Grundtvig søger ogsaa at paavise Muligheden af, at Mindet om Karl Algotsøns tragiske Skjæbne i Traditionen kan være overført paa Broderen Folke, og at Skinsyge fra Kongens Side kan have havt sin Del i hans senere Strengbed mod Algotsønnerne, hvilken forresten tilstrækkelig forklares af tidligere Sammenstød mellem ham og denne overmodige Slægt. Idet nu den først i Sverig sungne Vise om Folke Lovmandssøn og Helvig ogsaa blev hjemme i Danmark, forvexlede man her den svenske Helvig med Valdemar Atterdags Dronning af samme Navn og henførte Visen til det danske Kongepar. Sammenhængen er først udredet af Sv. Grundtvig i Forbindelse med hele den Række af Undersøgelser, hvorigjennem han lader den historiske Kritiks skarpe Dagslys sprede det romantiske Skjær, som Visedigtningen formentlig skulde have lagt over Kong Valdemar Atterdag, hvis Regering i vor Historie jo netop betegner Overgangen fra Riddertidens Poesi til nyere Tiders koldt og praktisk beregnende Politik.

Disse Undersøgelser have ogsaa gjort det af med de af Digterne, fra Heiberg i „Syvsoverdag“ til J. P. Jacobsens Gurre-Sange, saa rigt udbyttede Sagn om Kongens rørende Elskov til Tovelille, om den Trolddom, der bandt hans Hu til hende og efter hendes Død til Gurre Slot, og om Valdemars vilde Jagt fra „Gurre til Borre“.

Grundtvig oplyser som bekjendt, at det var Valdemar den Store, der havde en Frille ved Navn Tove, og at først Arild Hvitfeldt og Syv ved en Misforstaaelse have overført Tovevisen til Valdemar Atterdag. Men denne Vise er som den rullende Sten, paa hvilken der ikke kan gro Mos: heller ikke i Valdemar den Stores og hans Dronning Sofies Historie har den faaet Lov at falde til Ro. I en interessant Afhandling om „Våra äldsta historiska folkvisor“¹⁾ hævder Prof. Schück, at den lige saa vel som Visen om Folke Lovmandssøn turde vise sig at være svensk Ejendom. Han gaar ud fra det ogsaa fra dansk Side, navnlig af Prof. Steenstrup²⁾, fremhævede Factum, at Historien ej blot intet kjender til selve den i Visen besungne Begivenhed, men heller ikke bekræfter Folkevisernes Opfattelse af de handlende Personer og deres Character. Derimod gives der et svensk Kongepar af samme Navn, Valdemar Birgersøn og Sofie, Erik Plovpenningss Datter, paa hvilket iøvrigt allerede N. M. Petersen i Forbigaaende har henvendt Opmærksomheden³⁾, og som efter Prof. Schücks Mening langt bedre skal svare til Visernes Characteristik. Den svenske Valdemar var berøgtet for sine Udsvævelser og sit Frillelevnet; efter at være bukket under for det Oprør, hans Brødre Magnus (Ladelaas) og Erik rejste imod hans slette Regering, flygtede han fulgt af sin Hustru til dennes Fædreland Danmark, og skal siden have forskudt Sofie og ægtet sin Frille Kristine. Dette svarer nogenlunde til Visernes Betræktning om den slette Forstaaelse mellem Konge og Dron-

¹⁾ Svensk hist. tidskrift 1891.

²⁾ Vore Folkeviser fra Middelalderen 229 ff.

³⁾ Bidrag til den danske Litteraturs Historie, v. Secher, I 181--82.

ning efter Toves Død: nogle Opskrifter lade vel Toves Sønner undsige eller dræbe Dronningen, men efter andre forskyder Kongen hende og tager en anden Hustru. Den danske Historie veed derimod intet om et slet Forhold mellem Valdemar I. og Sofie; deres Ægteskab blev først afbrudt ved Kongens Død, hvorefter Sofie giftede sig paany med Landgrev Ludvig af Thüringen, som rigtignok straks forskød hende. Medens der intet historisk sikkert kjendes til den danske Dronning Sofies Character, skal Visens Skildring passe meget vel paa den svenske, der baade skal have været skinsyg og forhadet i Landet; særlig tyder den svenske Rimkrønikes Fremstilling paa, at hendes Ophidselser havde en Hovedskyld i Kongens Strid med sine Brødre, der kostede ham Riget og siden ogsaa Friheden. Endvidere er der et Par Enkeltheder i de islandske Opskrifter af Tovevisen, som synes at støtte Hypotesen om den svenske Afstamning, og til hvilke jeg strax kommer tilbage.

Overfor Prof. Schücks Argumentation ud fra Visen i dens Helhed skal jeg først bemærke, at den vel meget holder sig til Udenværkerne og forbigaar Visens Kjerne og Hovedindhold: Toves Person og Forhold til Konge og Dronning. Hertil kan ikke svares, at dette kun hører Sagnet, ikke Historien til, lige saa lidt den danske som den svenske, og at det derfor er berettiget at se bort derfra under en historisk Bevisførelse. Thi vel er Toves Skjæbne historisk ubekjendt, men hendes Navn, hendes Forhold til Valdemar I. og Tilværelsen af begges ogsaa i Visen omtalte Søn Kristoffer er saa godt afhjemlet, som man for hine fjerne Tider kan forlange, nemlig ved den ikke 100 Aar senere Knytlingasaga, hvis Forfatter vistnok har sine Efterretninger fra et Ophold ved Val-

demar Is og Sofies egen Søns, Valdemar Sejrs, Hof. Prof. Schücks Forklaring er nu den, at en svensk Vise om Valdemar Birgersøn og Sofie er indvandret til Danmark og overført paa Valdemar I. og hans Dronning, og da man her vidste, at vor Valdemar havde haft en Frille ved Navn Tove, indførtes hendes Navn i Stedet for det tilsvarende svenske. Men dette tilsvarende svenske Navn er en ren Hypothese; Valdemar Birgersøn havde uden Tvivl Friller nok, men ingen, om hvem der vides noget, som i mindste Maade passer med Visen, allermindst da om den, han siden skal have ægtet, og som der vel nærmest maatte tænkes paa, nemlig Kristine. Visen er jo dog først og fremmest en Vise om Tove, ikke om Valdemar og Sofie, og det synes da paa Forhaand rimeligst, at Sagn og Vise er opstaaet i det Land, som virkelig har haft en Tove, der „var Konningens Frille“, ikke i det, hvor enhver saadan historisk Tilknytning mangler, selv om visse Biomstændigheder og Bipersoner skulde passe bedre ind i dettes Historie.

Men det sidste er endda neppe saa aldeles afgjort. Med Hensyn til Skildringen af Kongen lægger Prof. Schück en Vægt paa den svenske Valdemars usædelige Levnet, som slet ikke stemmer med Visen. Ganske vist handler denne om Kongens Forhold til en Frille, endog efter hans Ægteskab, men dette betragtes vistnok med helt andre Øjne nutildags end paa en Tid, da maaske de fleste Kongesønner, endog mange danske Konger, vare uægte fødte, og da Klerken Saxo roser Erik Ejegods Dronning for hendes venlige Behandling af Kongens Friller. Jeg kan aldeles ikke være enig med Prof. Schück om, at Kongen i Viserne „staar som Typen paa en Ægteskabsbryder, der med sin Liderlighed forener en

brutal Grumhed“. Det sidste kan da ikke gjælde Tovevisen, men kun Visen om liden Kirsten, som ingen har tænkt paa at henhøre til den svenske Valdemar. Tovevisens Opfattelse af Kongen er tvertimod gjennemgaaende sympathetisk; de ældste og bedste Opskrifter tillægge ham end ikke Ønsket om, at Dronningen var død, for at han kunde ægte Tove, og hans senere Uvillie mod eller endog Forskydelse af sin grumme Dronning forekommer ganske berettiget efter hendes Mord paa Tove. Selv om A. D. Jørgensen har Ret i, at Kongen skildres som en noget vaklende og ubestemt Character¹⁾, saa har hans Forsøg paa at forsonne Dronning og Frille jo dog nærmest sin Grund i en tiltalende Sindets Mildhed, og over hans rørende og trofaste Elskov til Tove kaster Poesien sit skønneste Skjær. Det er en helt anden Personlighed end Valdemar Birgersøn, hvem baade Historie og Digtning nævner med umiskjendelig Ringeagt som en ussel Regent og en fræk Skørlevner, hvis Forførelse af sin Dronnings Søster, den fra et Kloster i Roskilde rømte Nonne Jutta, i Samtidens Øjne paa engang var Blodskam og Helligbrøde²⁾, og som kun forskød sin Dronning for frit at kunne leve med løse Kvinder. Med andre Ord, den Folketradition, som har skabt den svenske Rimkrønikes Valdemar, kan ikke være den samme, som har udformet Tovevisens.

Nu Dronningen. Det er sandt nok, at den danske Historie ikke bekræfter det Ry for Skinsyge og Grumhed, som en Række Folkeviser tillægge Dronning Sofie. Sv.

¹⁾ Bidrag til Nordens Hist. i Middelalderen 108.

²⁾ Sml. dog Munch Det norske Folks Historie IV 1, 653, som mener, at Jutta først efter Forførelsen gik i Kloster.

Grundtvig og A. D. Jørgensen have villet hævde dets Rigtighed, men have neppe bragt det videre end til at godtgjøre Muligheden af et historisk Grundlag for den folkelige Opfattelse. Passe nu imidlertid de givne Træk synderlig bedre paa Valdemar Birgersøns Dronning? „Directe grum synes hun ikke at have været“, siger Prof. Schück selv; men det er dog vel det, Dronning Sofies Hævn i Visen først og fremmest er. Derimod pustede den svenske Dronning til Spliden mellem Kongen og Hertugerne og skaffede sig derved et forhadet Eftermæle, hvilket nok bliver den væsentligste Overensstemmelse mellem hende og Visernes Dronning Sofie; men dette Eftermæle er grundet paa helt andre Characterfejl, paa hendes Stolthed og hendes skarpe Tunge. At hun nemlig ogsaa skulde have været skinsyg indtil dødeligt Had, ser jeg ingen Antydning af i svenske Kilder. Kongens slette Liv maatte jo nok kunne ophidse endog en Engel; men Rimkrøniken fortæller dog kun, at Efterretningen om Valdemars oprørende Brøde med hendes egen Søster bragte Dronningen til at rødme og blegne og voldte hende en Sorg, hun aldrig forvandt. Det vilde vel have været Tilfældet med enhver normal Kvinde, og derfra er langt til at lade Badstuen hede.

Men endnu staar tilbage en mærkelig Udtalelse i en af Tovevisens islandske Texter, der efter Prof. Schücks Mening gjør det sikkert, at Sofie her er opfattet som svensk Dronning. „Bedre var hun, Tove min, i sin Natsærk, end Du, Sofie, i Dit Sverige!“ udbryder Kongen i sin Sorg og Harm over den elskedes Mord. Den anden islandske Text har rigtignok: „end Du, Sofie, med fem Hovedguld“, saa det viser sig, at der ikke er Tale om en paa Island fæstnet Tradition. Endda bliver det et

Spørgsmaal, hvordan Ordene skulle forstaas. Kongen taler jo om, hvad der gav hver af de to Kvinder Værd i hans Øjne: for Toves Vedkommende var det kun hendes Person, thi hende elskede han. Sofie havde han derimod ægtet af politiske Hensyn, og hendes Betydning for ham beroede da nærmest paa den Glans, hendes Byrd og Slægtforbindelser kunde lægge over ham og hans Rige, ikke derimod paa den høje Stilling, hun først havde opnaaet gennem Forbindelsen med ham selv. Det drejer sig her om, hvad hun var som Prinsesse, ikke om, hvad hun blev som Dronning. Med andre Ord, hvis det var den svenske Valdemar, der talte, maatte han efter min Opfattelse tvertimod sige: „end Du, Sofie, i Dit Danevælde“, thi hans Dronning var Datter af Erik Plovpenning. Valdemar den Stores Hustru, hans Medbejler Knud Magnussens Halvsøster, var derimod Datter af en russisk Fyrste og en polsk Prinsesse, der først havde været gift med Magnus Nielsøn og endnu tredje Gang ægtede Kong Sverker I. af Sverig (død 1156). I Sverig havde den unge Sofie vistnok sin Barndoms Tilhold, og derfra synes hun at være bleven trolovet med Valdemar 1154¹⁾. Saaledes kan den danske, især lidt senere Folketradition meget vel have opfattet hende som svensk Prinsesse, hvad der ses at have været Tilfældet endog med danske Historikere som Hvitfeldt²⁾, og altsaa passe den islandske Visers Ord, forekommer det mig, netop bedst i den danske Valdemars Mund.

Der er endnu et Par Biomstændigheder især i de islandske Opskrifter af Tovevisen, som tages til Indtægt

¹⁾ Antiquités russes I 484.

²⁾ Sv. Grundtvig D. g. F. III 35—36.

for den svenske Oprindelse. Valdemar I. forskød ikke sin Dronning, hvilket derimod skal have været Tilfældet med Valdemar Birgersøn, som derpaa ifølge den svenske Rimkrønike og de visbyske Graabrødres Annaler¹⁾ tog en anden Hustru ved Navn Kristine. Om dette andet Ægteskab, som i det hele neppe er sikkert afhjemlet, imidlertid fandt Sted efter en Forskydelse af Dronningen, synes ikke ganske afgjort. Ordene i Kongens Broders, Hertug Bengts, Brev af 1285²⁾: „dimissa uxore propria et legitima“, maa ganske vist naturligst forstaas om en Forskydelse, men i dette Brev er der ikke Tale om noget efterfølgende andet Ægteskab, kun om Kongens Frilleliv. Baade Suhm og Fryxell³⁾ opfatte Sagen, som om Kongen først ægtede Kristine efter Dronning Sofies Død 1286, og det samme synes at være Rimkrønikens Mening⁴⁾. Den visbyske Annal beretter ogsaa kun, at Kongen forlod Riget og gik til Danmark for en vis Kristines Skyld, og det bliver da altid tvivlsomt, om „dimissa uxore“ i Hertug Bengts Brev betyder mere end „efter at have sendt sin Hustru fra sig“ d: forladt hende. Lad os imidlertid gaa ud fra, at Forskydelsen er historisk, og se paa Vise-texterne. Kun een af de danske, og det den yngste og mindst paalidelige, P. Syvs, melder om en saadan Op-løsning af Forholdet mellem Konge og Dronning, men den bekræftes af den ene islandske⁵⁾. Den anden islandske Opskrift, den, der ifølge Prof. Schück ogsaa hen-

¹⁾ Langebek *Scriptores* I 255.

²⁾ Sv. *Diplomatarium* v. Liljegren I No. 798.

³⁾ *Historie af Danm.* X 918, cfr. 951. *Berättelser ur svenska hist.* II 60.

⁴⁾ Sv. medeltidens rimkrönikor v. Klemming I, Vers 1126 ff.

⁵⁾ Grundtvig og Sigurdsson *Islenzk fornkvæði* II No. 53.

tyder til Sverig som Dronningens Fædreland, har derimod Beretningen om, at Kongen tog sig en anden Hustru ved Navn Kristine, men rigtignok, som det synes, efter at have dræbt sin Dronning, „kastet hende ud over Lyrebaandene“ α : ud af Vinduet. Heller ikke her er den islandske Tradition altsaa fast; men det er denne sidste Text, Prof. Schück fortrinsvis lægger til Grund for sin Paavisning af Visens Overensstemmelse med svensk Historie, og den veed altsaa ikke noget om Forskydelsen.

Spørgsmaalet bliver nu, hvilken Grad af Troværdighed der skal tillægges de islandske Opskrifter overfor de danske. Sv. Grundtvig¹⁾ anser i det hele de islandske Visetexter for særlig ægte og paalidelige, idet de skulle være indvandrede til Island i meget tidlig Tid, inden Aar 1200 (intet Emne senere end Tovevisens er naaet derop), og altsaa i gammel Form. Men de slog aldrig rigtig Rod der oppe, fordi den oldislandske Digtning dengang endnu havde Liv blandt Folket og senere afløstes af Rimurpoesien. De fra Norge og især fra Danmark indførte Folkeviser blev derfor nærmest skriftlig bevarede, og det i en oprindeligere Skikkelse end vi nu selv have dem, uforstyrrede af mundtlig Tradition. Efter A. D. Jørgensen har Følgen af denne mere literære end folkelige Tilegnelse sandsynligvis været, at de lærde Islændere, der opskrev Viserne, i Formen have ført dem tilbage mod den gamle islandske Digtning, medens Indholdet maaske nok er mindre forvansket end de danske, mundtlig overleverede Texters²⁾. Steenstrup endelig vil slet ikke tillægge de islandske Viser nogen særlig Oprindelighed³⁾.

¹⁾ D. g. F. III xiii.

²⁾ Bidrag til Nordens Hist. i Middelalderen 102.

³⁾ Vore Folkeviser 7.

Men selv efter Grundtvig og Jørgensen beror den islandske Overleverings Værd altsaa væsentlig paa dens høje Ælde, og Prof. Schück, som netop overalt bekæmper de overdrevne Forestillinger om Folkevisedigtningens Alder, synes da ikke at kunne støtte sig til islandsk Tradition. Tovevisen f. Ex. kan jo saa langt fra være indvandret til Island før 1200, at den efter hans Opfattelse først kan være opstaaet i Sverig, da Valdemar Birgersøns (død 1302) og Sofies Liv allerede var begyndt at omgives af et romantisk Skjær, og et godt Stykke inde i det 14de Aarhundrede. Derfra har den saa gjort den lange Omvej over Danmark, hvor den overførtes paa heit andre Personer, inden den naaede Island, og de islandske Texter maa da vel være omtrent 200 Aar yngre, end Grundtvig og Jørgensen forudsætte, og neppe mere end halvhundrede Aar ældre end den ældste danske Viseopskrift. Under disse Omstændigheder maatte der en helt ny Bevisførelse til for at godtgjøre, at disse Texter skulde være bevarede ægttere og oprindeligere, jo længere de kom bort fra Visens Fædreland og Ophav. Det maatte paavises, at de udmærkede sig ved særlig indre Sandsynlighed, hvad der maaske nok ogsaa er Tilfældet; men dette kan naturligvis i alt Fald ikke støttes paa deres bedre Overensstemmelse med svensk Historie, saa længe Visens svenske Udspring just er det, der skal bevises. Nu er desuden Forholdet det, at baade Grundtvig og Jørgensen, der lægge saa stor Vægt paa de islandske Opskrifter, af indre Grunde netop anse den af dem for den ældste og bedste, som mindst støtter den svenske Hypothese, og som Prof. Schück sætter i anden Række, — den, der vel nævner Forskydelsen, men hverken Sverig eller Kongens andet Ægteskab, og som slutter saa smukt og vemodigt med Toves Ligfærd:

Leden var lang og Gaden trang.
Selv gik han Valdemar under Baarestang.

Den anden derimod synes mere udtværet og forøget med senere Tilhæng, hvortil Grundtvig udtrykkelig regner de sidste Linier om Kongen, der slaar Sofie ihjel og tager sig en anden Hustru, Kristine. De synes nemlig mistænkelig nær beslægtede med yngre Til- og Efterdigtninger af vore Valdemarsviser, f. Ex. Visen om Kirstinlille af Fyen, hvor en norsk og en svensk Version ende med, at Kongen lader sin Dronning henrette og ægter den uskyldig bagtalte Terne Kirsten¹⁾. Mærkelig nok have de svenske Texter af selve Tovevisen en noget lignende Slutning, idet Kongen her frelser Tove fra Baalet og sammen med hende forlader sin Dronning og sit Rige. Det passer jo bedre end noget andet med Visbyannalernes Beretning om Valdemar Birgersøn, der opgav sin Part af Riget og drog til Danmark for Kristines Skyld. Men det viser netop ogsaa, hvor forsigtig man maa være med at bygge paa slige ofte tilfældige Sammentræf i Enkeltheder: ingen har heri turdet se et i Sverig selv bevaret taaget Minde om Visens historiske Kjerne, thi dens svenske Former ere temmelig nye Opskrifter efter mundtlig Overlevering, der bære tydelige Spor af at være overførte fra Danmark og paavirkede af Sagnet om Kirstinlille²⁾. Muligheden af en lignende Paavirkning tør da heller ikke benægtes for den islandske Texts Vedkommende. Overhovedet

¹⁾ D. g. F. III S. 152.

²⁾ Geijer och Afzelius Sv. folkvisor, v. Bergström och Höijer, No. 43 og Anmærkn. — Prof. Schück antyder rigtignok et Forhold mellem Historien og den svenske Text af Kirstinlille-Visen, men overfører det ikke paa de svenske Tove-texter, der dog for saa vidt staa Historien nærmere, som de lade Dronningen beholde Livet.

turde det være en betænkelig Omstændighed ved den svenske Hypothese, at ethvert Spor af en beslægtet digterisk Tradition i den Grad er udslettet i det Land, der skulde være dens egentlige Hjem, at ikke blot Tovevisen er laant fra Danmark, men at den endog ved Indvandringen til Sverig har tabt de ogsaa til svensk Historie knyttede Navne, Valdemar og Sofie, men bevaret det kun i Danmarks Historie hjemlede Navn Tove.

Selv om nu Visen oprindelig havde handlet om Valdemar Birgersøn og hans Dronning, er det ikke dermed givet, at den er svensk. Den kunde derfor godt være lagt i Danmark, hvor Kongeparret levede landflygtigt i adskillige Aar, og ikke usandsynligt netop paa den Tid, da Ægteskabet opløstes, og Kongen for Alvor overgav sig til sine Laster. Naar den formentlige Forskydelse har fundet Sted, veed man jo ikke; den nævnes først 1285, lige før Dronningens Død. Men allerede efter det forgjæves Forligsmøde ved Götaelven 1276 flygtede Valdemar ifølge Suhm til Danmark og søgte Hjælp hos Erik Glipping. 1277 daterer han et Brev fra Kjøbenhavn, og s. A. beretter Suhm, at Dronning Sofie kom herved¹⁾. Senere vendte han vel tilbage til Sverig, men søgte efter sin endelige Thronfrasingelse atter til Danmark 1279, ifølge Visbyannalerne for Kristines Skyld, og levede sagtens mest her indtil sin Fængsling 1288. Disse Begivenheder maa jo dog have gjort et vist Indtryk ogsaa i Danmark, saa meget mere som Dronningen var dansk af Fødsel, og der mangler ikke Exempler paa Viser om svenske Forhold, der paa en eller anden Maade berøre Danmark, som sandsynligvis ere digtede her nede. Saaledes den

¹⁾ Sv. Diplomatarium No. 630. Hist af Danm. X 734. 749. 795.

om Slaget ved Lena; maaske ogsaa den om Kong Birger og hans Brødre, hvor, netop som ved Valdemar Birgersøn, Kongens senere Landflygtighed i Danmark foruden hans dobbelte Svogerskab med Erik Menved kan have fristet en dansk Digter til at behandle det svenske Emne.

Enten nu Visen maatte være indvandret til os eller ej, forekommer den Formodning mig lidet sandsynlig, at den i Tidens Løb skulde være overført paa den danske Valdemar og Sofie og have optaget Toves Navn. Det turde være et meget sjældent Tilfælde, at den folkelige Tradition saaledes knytter en fremmed Vise til Personer, hvis Levetid ligger over 100 Aar forud for Visens Opstaaen eller Indvandring. En blot Navnelighed er her ikke nok; de paagjældende Personer maatte i alt Fald enten gennem Historien eller gennem Sagn og Digtning have holdt sig levende i Folkets Minde, og det med netop de Charactertræk, der svarede til, hvad den fremmede Vise beretter. Men at Historien ikke tillægger Valdemar I. og Sofie saadanne Charactertræk er jo anerkjendt, og hvad Digtningen angaar, saa mener Prof. Schück selv, at vore øvrige „Valdemarsviser“ (Kirstenvisen og dens Aflæggere) heller ikke bero paa gammel dansk Overlevering, men netop ere opstaaede under Paavirkning af det typiske Præg, Konge og Dronning først have faaet ved Misforstaaelse af den svenske Tovevise. At undersøge denne Paastands Berettigelse for hver enkelt af de paagjældende Visers Vedkommende finder jeg ingen Anledning til, da den staar og falder med Opfattelsen af Tovevisens Nationalitet og Tid.

Jeg kan saaledes ingenlunde finde, at Tovevisens Indhold gjør dens svenske Udspring sandsynligt, end sige ubestrideligt. Lad os da undersøge, om ydre Grunde

skulde nøde os til at antage en slig Overflytning. At Visen ikke i alle sine Omstændigheder bekræftes af den danske Historie, er jo ikke andet, end hvad der gjælder saantlige vore historiske Viser, ogsaa dem, som dog intet Menneske vilde falde paa at tilskrive fremmed Oprindelse. Dagmarviserne f. Ex., og især Bengerdvisen, stemme i deres Skildring af vedkommende Dronninger og i adskillige Bi-omstændigheder ikke en Smule bedre med de paalidelige historiske Efterretninger end Sofieviserne. Det samme er naturligvis Forholdet med Viser, der angaa svensk Historie. I Visen om Kong Birger og hans Brødre straffer Kongen sin onde Dronning med Baal og Brand, medens Sandheden er, at Dronning Margrete overlevede Kong Birger i 20 Aar. Ingen betvivler dog Visens Rod i Sverigs Historie, fordi Digteren her paa egen Haand øver poetisk Retfærdighed; men saa maa han ogsaa have Lov at gjøre det samme i visse Opskrifter af Tove- og Kirstenvisen saa vel som i dennes Aflegger, Visen om Ludselil („Kong Valdemar og hans Søsterdatter“), der lader Dronning Sofie lide samme Død, som hun havde beredt liden Kirsten (denne sidste Vises Indhold er iøvrigt urigtigt gengivet af Steenstrup og efter ham af Schück)¹⁾. Endelig have vi jo i den før omtalte Vise om Folke Lovmands søn en fuldstændig Parallel til Prof. Schücks Hypothese om Tovevisens Indvandring fra Sverig til Danmark og Tilknytning til andre historiske Personer af samme Navn; kun at Visen ved at overføres paa Valdemar Atterdag er ført ned ad, ikke op ad i Tiden. Men Historien veed lige saa lidt om et slet Forhold mellem Magnus Ladelaas og Dronning Helvig som mellem Valdemar I. og Sofie,

¹⁾ D. g. F. III No. 127. Steenstrup Vore Folkeviser 241.

og det er ganske uhistorisk, at Helvig skulde være død af Sorg over sin Elsker; hun levede hele 35 Aar efter Kongen. Snarere er der Grund til at tro, at Valdemar Atterdag og hans Dronning Helvig ikke levede godt sammen¹⁾. Naar det alligevel ikke har mødt Modsigelse, at Grundtvig løser denne Vise ud af sin Forbindelse med Valdemar Atterdag og henfører den til Magnus Ladelaas, er Hovedgrunden den, at Heltens, Folke Lovmandssøns, Navn utvivlsomt hører Sverigs Historie til. Men det er netop denne Støtte for en tilsvarende Overførelse af Tovevisen, som aldeles savnes: Tovenavnet findes i vor, ikke i Sverigs Historie; Bipersonerne, Konge og Dronning, passe efter mit Skjøn lige godt — eller lige lidt — ind paa begge Steder, og de mere underordnede Enkeltheder, som unægtelig kunde tyde paa svensk Udspring: Om-talen af Dronningens Fædreland, Forskydelsen og Kongens andet Ægteskab, kunne, som jeg har søgt at vise, dels tolkes forskjelligt, dels bero de paa tvivlsomme Textstykker.

Fra svensk Side er der aldrig som fra norsk gjort Krav paa Prioriteten med Hensyn til Folkevisedigtning i det hele, og ingen har stillet sig mere kritisk end netop Prof. Schück overfor de svenske Folkevisers Ælde og Oprindelighed. Denne lærde og skarpsindige Forskers Undersøgelser angaaende vort Nabolands Literatur have ikke alene indirecte Betydning for vor egen, men paa flere Punkter har han ogsaa lejlighedsvis beskæftiget sig med denne, og bl. a. just med Hensyn til Folkeviserne bragt Resultater frem, for hvilke vi maa være ham taknemlige.

¹⁾ Sml. dog Reinhardt Valdemar Atterdag 503 ff. og Art. Helvig i Dansk biogr. Lex.

Men i det her foreliggende Tilfælde tror jeg rigtignok, at et let forstaaeligt Ønske om at hævde sit eget Fædreland saa stor en Del i Folkevisedigtningen som muligt, i alt Fald ubevidst, noget har paavirket hans Opfattelse af Toveisen. Kunde det lykkes at føre denne over til Sverig, saa vilde den føje sig ind som Led i en historisk Visekreds om de svenske Folkunger svarende til den, vi eje om Valdemarerne. Prof. Schück har selv skabt en vis Formodning for, at Visen om den danske Kongedatters Brudfærd i Sverig maa flyttes 50 Aar længere ned i Tiden, end Grundtvig vil¹⁾, og netop angaar Valdemar Birgersøns og Sofies Bryllup 1260. Hertil vilde da Toveisen naturligt slutte sig som Fortsættelse, og endelig afsluttes Kredsen med Visen om Kong Birger og hans Brødre. Der er imidlertid den Betænkelighed herved, at alle disse Viser enten udelukkende eller dog i deres ældre Former kun findes i Danmark, og særlig vilde Flytningen af Toveisen, hvor godt den end maatte passe ind i Folkungskredsen, efterlade et Hul i vor Valdemarskreds, som det ikke kan ventes, at vi Danske skulde lade staa aabent uden at slaa et Slag for vor Ejendomsret.

¹⁾ D. g. F. III No. 137.